

The Boğaziçi Law Review

ISSN: 3023-4611

Journal homepage: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/blr>

Telif Haklarının Milletlerarası Hukukî Himâyesinin Temel Prensipleri

Basic Principles of International Legal Protection of Copyrights

Mustafa Ateş

To cite this article: Mustafa Ateş, ‘Telif Haklarının Milletlerarası Hukukî Himâyesinin Temel Prensipleri’ (2024) 2(2) The Boğaziçi Law Review 154.

Submission Date: 9 September 2024

Acceptance Date: 4 December 2024

Article Type: Research Article

 © 2024 Mustafa Ateş. Published with license by Boğaziçi University Publishing

 Published online: January 2025

 Submit your article to this journal

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/blr>

TELİF HAKLARININ MİLLETLERARASI HUKUKİ HİMÂYESİNİN TEMEL PRENSİPLERİ

BASIC PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LEGAL PROTECTION OF COPYRIGHTS

Mustafa Ateş

Prof. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

ÖZET

1886 tarihli Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunması Hakkında Bern Sözleşmesi eser sahibinin haklarıyla ilgili ilk sözleşmedir. Roma'da 1961 yılında imzalanan sözleşme bağlantılı haklarla ilgili ilk milletlerarası hukuk metinleridir. 1994 yılında imzalanan TRIPs fikri mülkiyet haklarının tamamını içerir. 1996 yılında kabul edilen telif hakları ve icralar ve fonogramlarla ilgili WIPO İnternet Anlaşmaları ise, dijital teknolojiler ve internetin ortaya çıkardığı kolaylıklara karşı eser ve bağlantılı hak sahiplerinin telif haklarının daha etkili himâyesinin teminini amaçlar. Milletlerarası sözleşmelerin temel hedefi, taraf devletin hükümran olduğu topraklarda, o devletin vatandaşı olmayanların telif haklarının hukukî himâyesinin sağlanmasıdır. Bunun için fikrî haklar alanında asgarî standartlar koyarlar. Milletlerarası antlaşma ve sözleşmelerle yer alan prensipler sayesinde yabancı devlet vatandaşları, hakların ihlâl edildiği devletin ulusal mevzuatının o devlet vatandaşına sağladığından daha iyi ve bazen de onların da fevkinde himâyeye mazhar olabilmektedir. Bunu sağlayan prensipler “ulusal işlem”, “otomatik koruma” ve “korumanın bağımsızlığı” ilkesidir. Bunlara “asgari haklar” başlığı altında bir başka prensibi de ilave temek mümkündür. Bu tebliğde özellikle Bern Konvansiyonu esas olmak üzere, Roma, TRIPs ve WIPO İnternet Antlaşmalarında tanınan telif haklarının söz konusu prensipler uyarınca himâyesi ve bu himâyenin nasıl gerçekleştiğine özetle temas edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: telif haklarına dair milletlerarası anlaşmalar, ulusal işlem prensibi, otomatik koruma prensibi, korumanın bağımsızlığı prensibi, asgari haklar prensibi.

ABSTRACT

The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works dated 1886 is the first agreement regarding the rights of the author. The convention signed in Rome in 1961 is the first international law text regarding related rights. TRIPs, signed in 1994, includes all intellectual property rights. The WIPO Internet Agreements on copyrights and performances and phonograms, adopted in 1996, aim to ensure more effective protection of the copyrights of the owners of works and related rights against the conveniences created by digital technologies and the internet. The main goal of international agreements is to ensure strong legal protection of the copyrights of those who are not citizens of that state in the territories where the state party is sovereign. For this reason, they set minimum standards in the field of intellectual property rights. Thanks to the principles contained in international treaties and agreements, citizens of foreign states can be protected better than, and sometimes above, the protection provided by the national legislation of the state where their rights are violated. The principles that ensure this are “national treatment”, “automatic protection” and “independence of protection”. It is possible to add another principle to these under the title of “minimum rights”. In this symposium statement, the protection of copyrights recognized in Rome Convention, TRIPs and WIPO Internet Agreements, especially the Berne Convention, in accordance with the said principles and how this protection is realized are briefly touched upon.

Keywords: international conventions on copyright, principle of national treatment, principle of automatic protection, independence of protection, minimum rights principle.

EXTENDED SUMMARY

One of the basic features of the products that constitute the subject of intellectual property law is that they have the ability to circulate in all lands in the world, regardless of geographical and political borders between countries. Once a work of science, literature, music, art or cinema becomes public, it is not possible to prevent this work from being used in any country in the world in a short time or from benefiting from it in various ways by physical measures, or it is extremely difficult to achieve this. The same phenomenon is valid for goods and services to which other matters of intellectual property such as invention, trademark and design apply.

The fact that the application of national legal norms protecting intellectual property is limited to the territory of the state to which it belongs has caused intellectual property goods and services that have the ability to easily cross country borders to be deprived of legal protection in other countries. As a result, the developments in the transportation, distribution and circulation of goods and services, as well as production, in the West with the industrial revolution, have obliged states to make bilateral and multilateral agreements and contracts to ensure the protection of the intellectual property products of their own countries and their citizens in other countries.

In this context, the first international agreements that would serve the protection of intellectual property on a global scale began to be accepted in the last quarter of the 19th century. The first example of these in the field of industrial property is the Paris Convention, which was signed in Paris by 11 states in 1883. The Paris Convention regulates issues related to patents, utility models, designs (industrial drawings and models), factory and commercial goods, trade names, geographical indications and unfair competition. However, our subject of presentation is copyright.

The first accepted amendment to the international protection of copyrights was the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works dated 1886. The Berne Convention is about the rights of the author. The first international agreement on related rights was signed in Rome in 1961. The Trade-Related Intellectual Property Agreement (TRIPs), which was pioneered by the World Trade Organization (WTO), was adopted in 1994 to protect both industrial property and copyrights. The WIPO internet agreements, adopted in 1996, aim to provide more effective protection for the copyrights of work and related rights owners against the conveniences created by digital technologies and the internet.

The aim of international agreements is to ensure effective protection of copyrights in every country that is party to them. For this reason, they set minimum standards in the field of intellectual property rights. These protection standards are the basic principles that must be complied with in every country that is party to the agreement. In this way, rights within the scope of intellectual property law gain legal protection at a minimum level and binding standards worldwide.

Thanks to the principles contained in international treaties and agreements, citizens of foreign states can be protected better than, and sometimes above, the protection provided by the national legislation of the state where their rights are violated. The principles that ensure this are “national treatment”, “automatic protection” and “independence of protection”. It is possible to add another principle to these under the title of “minimum rights”. In this presentation, the protection of copyrights recognized in the TRIPs and WIPO Internet Agreements, especially the Berne Convention, in accordance with the said principles and how this protection is realized are briefly touched upon.

In this context, the general framework of the aforementioned conventions and agreements and Turkey’s position against this legislation are briefly mentioned, and then the nature of the principles

of national action, automatic protection, independence of protection and minimum rights, their application in member states and what kind of functions they serve are explained.

1. GİRİŞ

Fikrî mülkiyet hukukunun konusunu oluşturan ürünlerin temel özelliklerinden biri de, ülkeler arasındaki coğrafi ve siyasi sınırlara takılmaksızın dünya üzerindeki bütün topraklarda tedavül kabiliyetine sahip olmalarıdır. İlim, edebiyat, musiki, güzel sanat veya sinema alanında herhangi bir eser bir kez alenîleştiğinde, artık onun kısa süre içinde dünyanın herhangi bir ülkesinde kullanılması veya çeşitli şekillerde istifade edilmesine fiziki tedbirlerle engel olunması mümkün değildir. Bu olgu buluş, marka ve tasarım gibi fikrî mülkiyetin diğer konularının uygulandığı mal ve hizmetler bakımından da geçerlidir.

Fikrî mülkiyeti koruyan ulusal normların tatbikinin ait bulunduğu devletin topraklarıyla sınırlı olması, ülke hudutlarını kolayca aşma kabiliyetine sahip fikrî mülkiyete konu mal ve hizmetlerin başka ülkelerde hukukî himâyeden mahrum kalmasına sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak Batıda sanayi devrimi ile birlikte üretimin yanı sıra mal ve hizmetlerin naklinde, dağıtımında ve dolaşımında kaydedilen gelişmeler, devletleri, kendi ülkeleri ve tebaalarına ait fikrî mülkiyet ürünlerinin başka ülkelerde himâyesini temine matuf iki veya çok taraflı anlaşma ve sözleşmeler yapmaya mecbur bırakmıştır. 19. yüzyılın son çeyreğinde fikrî mülkiyetin küresel çapta korunmasına hizmet edecek ilk milletlerarası sözleşmeler kabul edilmeye başlanmıştır. Bunların sınaî mülkiyet alanındaki ilk örneğini, 1883 tarihli Paris Konvansiyonu teşkil eder. Bu Sözleşme patentler, sınai resim ve modelleri, fabrika ve ticaret malları, ticaret unvanları, coğrafi işaretler ve haksız rekabete ilişkin konuları düzenler.

Telif haklarının milletlerarası himâyesi için kabul edilen ilk düzelme ise, Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunması Hakkında 1886 tarihli Bern Sözleşmesidir. Bern Sözleşmesi eser sahibinin haklarıyla ilgilidir. Bağlantılı haklarla alâkalı ilk milletlerarası anlaşma ise 1961 yılında Roma'da imzalanmıştır. Hem sınai mülkiyet hem de telif haklarının korunması amacıyla Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) öncülüğünde hazırlanan Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Anlaşması (TRIPs) ise 1994 yılında kabul edilmiştir. Biri telif hakları diğeri icralar ve fonogramların himâyesini amaçlayan WIPO İnternet Anlaşmaları ise 1996 yılında kabul edilmiştir.

Milletlerarası sözleşmelerin temel hedefi, telif haklarının kendisine taraf olan her devletin hükümran olduğu topraklarda, o devletin vatandaşı olmayan hak sahiplerinin haklarının etkin bir biçimde hukukî himâyesinin sağlanmasıdır. Bunun için fikrî haklar alanında asgarî standartlar koyarlar. Bu standartlar taraf devletler için uyulması mecburi temel prensipler niteliğini taşır. Bu suretle fikrî mülkiyet hukuku kapsamına giren haklar, dünya çapında asgarî düzeyde ve bağlayıcı standartlarda hukukî himâyeye kavuşur.

Milletlerarası anlaşma ve sözleşmelerde yer alan prensipler sayesinde yabancı devlet vatandaşları, hakların ihlâl edildiği devletin ulusal mevzuatının o devlet vatandaşına sağladığından daha iyi ve bazen onların da fevkinde himâyeye mazhar olabilmektedir. Bu anlaşmalara konulan “asgarî haklar” (minimum rights), “ulusal işlem” (national treatment), “otomatik koruma” (automatic protection) ve “korumanın bağımsızlığı” (independence of protection) prensipleriyle sağlanır.

İşbu çalışmanın konusu, aslında lisansüstü bir teze veya monografik bir çalışma kapsamında irdelenmeye değer bir konudur. Ancak bugüne dek memleketimizde müstakil bir inceleme konusu olarak bu mevzu gündeme gelmediği gibi, üzerinde kayda değer ölçüde durulmuş da değildir. Bu makaleyle, telif hukuku alanına ilişkin milletlerarası sözleşmeler, bunların muhtelif etkileri ve diğer yönleriyle incelenmeye değer konu olduğu hususunda genç akademisyenlerin dikkatlerinin çekilmesi de hedeflenmiştir.

Bu çalışma Balıkesir Üniversitesi tarafından düzenlenen Fikri Mülkiyet Hukukunda Güncel Gelişmeler 2. Uluslararası Sempozyumu'nda özet olarak sunulan bildirinin tam metninden oluşmaktadır. Bir bildiri metninin sınırlılıkları dikkate alınarak, fazla detaya girilmemiştir. Bu cümleden olarak tebliğde; Bern Konvansiyonu esas alınarak Roma Sözleşmesi, TRIPs ve WIPO İnternet Anlaşmalarıyla benimsenen prensipler ışığında telif haklarının milletlerarası himâyesi ve bu himâyenin nasıl gerçekleştiğine özetle temas edilmektedir.

2. TELİF HAKLARININ HİMÂYESİNE MATUF MİLLETLERARASI SÖZLEŞMELER

2.1. 1886 BERN SÖZLEŞMESİ

Fikir ve sanat eserleri üzerindeki telif haklarıyla ilgili ilk milletlerarası düzenleme 09.09.1886 tarihinde İsviçre'nin Bern şehrinde 10 devlet tarafından imzalanan Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Himâyesine Dair Sözleşme'dir.¹ Sözleşme'yi 2024 itibarıyla 181 devlet imzalamıştır. Sözleşmenin ilk metninin 17. maddesi gereğince her 20 yılda bir gözden geçirilmesi öngörülen metin 1908'de Berlin, 1914'te Bern, 1928'de Roma, 1948'de Brüksel, 1967'de Stockholm, 1971 ve 1979'da Paris'te revize edilmiştir.²

Sözleşmenin temin ettiği hukukî himâye; (a) eserleri yayımlanmış olsun veya olmasın, Bern Birliği Devletlerinden birinin vatandaşı olan eser sahiplerini; (b) Bern Birliği devletlerinden birinin vatandaşı olmasa bile eserleri bunlardan birinde ilk defa yayımlanan eser sahiplerini; (c) bir Birlik Devleti ile ve Birlik Devleti olmayan başka bir ülkede eşzamanlı yayımlanan eser sahiplerini kapsar. Birlik Devletlerinden birinin vatandaşı olmasa bile ikametgâhları bunlardan birinde bulunan eser sahipleri de bu Sözleşmenin amaçları doğrultusunda o devletin vatandaşları ile benzer muameleye tabi tutulur (Bern 3).

Bern Sözleşmesi'nde ayrıca idarî düzenlemelere de yer verilmiştir. Sözleşmenin icrası, üyelik şartları, katılım prosedürleri ve icrayı gerçekleştirecek bir Birliğin kurulması, görevleri ve çalışması ile sözleşmede öngörülen özel hükümlerden yararlanmak isteyen geliştirmekte olan devletlerle ilgili bazı özel hükümler de Sözleşmede yer almıştır. Bu tebliğde sadece Bern

¹ Bern Sözleşmesinin tarihçesi ve yorumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sam Ricketson, *The Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works: 1886-1986* (Kluwer 1987); Sam Ricketson and Jane J Ginsburg, *International Copyright and Neighbouring Rights - The Berne Convention and Beyond, Vol. I & II* (2nd edn, Oxford University Press 2006); Ayrıca bkz. Stephen M. Stewart, *International Copyright and Neighbouring Rights* (2nd edn., Butterworths 1989); Michael Blakeney, *The International Protection of Industrial Property: From the Paris Convention to the TRIPS Agreement* (WIPO/IP/CAI/1/03/2 2003).

² Ayrıntı için bkz. WIPO, 'Guide To The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act, 1971)' (WIPO) <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/615/wipo_pub_615.pdf>

Sözleşmesi'nin hakların hukukî himâyesine dair hükümleri ve asgarî haklarla ilgili hükümlerine özetle temas olunmaktadır.

Türkiye, Sözleşmenin 1948 tarihli Brüksel metnine 1952 yılında 5777 sayılı Kanunla taraf olmuştur.³ 1995'te de 1979'da tadil edilen 1971 Paris Metnine iştirak etmiştir.⁴

2.2. 1961 ROMA SÖZLEŞMESİ

Bern Sözleşmesi eser sahibinin haklarıyla ilgilidir; bağlantılı hakları içermez. Bu husustaki ilk milletlerarası sözleşme 1961 yılında ILO ve UNECSCO öncülüğünde 18 devlet tarafından Roma'da imzalanmıştır.⁵ Roma Sözleşmesi icracılar, fonogram yapımcıları ve radyo ve televizyon yayın kuruluşlarının haklarını düzenler. Sözleşmede icarlar, fonogramlar ve radyo ve televizyon yayınları için icranın, tespitin ve yayının gerçekleştiği tarihten itibaren 20 yıllık koruma süresi tanınmıştır. Türkiye bu Sözleşmeye 7.7.1995 tarih ve 4116 sayılı Kanunla katılmıştır.⁶

2.3. 1994 TRIPS ANLAŞMASI

Fikrî mülkiyete konu mal ve hizmetlerin ülkelerin iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma ve gelişimlerinde giderek artan önemi, bir yönüyle bu ürünlerin uluslararası ticaretini artırırken diğer yönüyle bunlar üzerindeki hakların sınıraşan ihlallerinde de adeta patlamaya yol açmıştır. Bunun sonucu olarak Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) öncülüğünde yıllarca süren müzakereler neticesinde Fas'ın Marakeş şehrinde 114 ülke ve Avrupa Birliği tarafından 15 Nisan 1994 tarihinde kısaca TRIPs⁷ olarak anılan Sahte Mallar da Dâhil Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Anlaşması imzalanmış ve 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁸

TRIPs, fikir ve sanat eserleri ile bağlantılı hak konuları üzerindeki telif hakları dâhil patent, tasarım, marka, entegre devreler, coğrafi işaretler ve ticarî sırlar gibi sınaî mülkiyetle ilgili hak konularının tamamını kapsamaya yönüyle, fikrî mülkiyet hukukunun uluslararası

³ Edebiyat ve Sanat Eserlerini Korumak İçin Kurulan Bern Birliğine Katılma Hususunda Hükümete Yetki Verilmesine Dair Kanun, Kanun Numarası: 5777, Kabul Tarihi: 28.05.1951, RG: 2.6.1951 – 7824. Katılmayla ilgili Bakanlar Kurulu Kararı, Karar Numarası: 3/13589, Kabul Tarihi: 28.01.1951 (Düstur, III. Tertip, C. 32, 1462-1467).

⁴ Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesinde Değişiklik Yapan 1979'da Tadil Edilen Paris Metnine Katılmamızın Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 4117, Kabul Tarihi: 7.7.1995, RG: 12.7.1995 – 22341. Sözleşmenin Paris Türkçe Metni için bkz. RG: 21.10.2003 – 25266.

⁵ Roma ve bağlantılı haklarla ilgili sair sözleşmeler hakkında bkz. Mustafa Ateş, 'Fikri Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye' *Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim* (Adalet Yayınevi 2016) 515, 530-552.

⁶ Kanun için bkz. İcracı Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 4116, Kabul Tarihi: 7.7.1995, RG: 12.7.1995 – 22341. Roma Sözleşmesinin Türkçe metni için bkz. İcrası Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair 26.10.1961 Tarihli Roma Sözleşmesi, Tarihi: 26.10.1961, RG: 21.10.2003 – 25266.

⁷ Anlaşmanın İngilizce adı "*Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights including Counterfeit Goods*" şeklinde olup kısaca "TRIPs" olarak anılmaktadır.

⁸ Daniel Gervais, *The TRIPS Agreement: Negotiating History* (Sweet & Maxwell 2012).

seviyede en geniş ölçüde himâyeyi amaçlayan bir anlaşmadır.⁹

Bern Sözleşmesi'nin 1971 Paris metni kapsamında korunan eser ve eser sahibi haklarının TRIPs tarafından da tanınıp himâyeye edildiğine işaret edilmektedir (md. 9). İlâveten Bern Sözleşmesi'nde yer almayan telif hakkına konu olabilecek bilgisayar programları ve veri tabanlarını da himâyeye altına almaktadır (md. 10). Ayrıca bilgisayar programları ve belirli şartlar altında da sinema eserleriyle ilgili kiralama hakkı tanınmıştır (md. 11). Anlaşmada icracılar, fonogram yapımcıları ve yayın kuruluşlarının bağlantılı haklarının himâyesine dair hükümlere de yer verilmiştir (md. 14). Anlaşma fotoğraf ve uygulamalı sanatlar hariç olmak üzere eser sahibinin hakları ile icracı ve fonogram yapımcılarının haklarının himâyesi için asgarî 50 yıllık ve radyo-televizyon yayınları için de 20 yıllık koruma öngörmüştür (md. 12 ve md. 14/5).

TRIPs diğer anlaşmalara nazaran bağlayıcı karakteri en yüksek uluslararası bir metindir. Uyulmaması halinde dünya ticaret rejiminden dışlanma gibi ağır yaptırımlar içeren TRIPs'e Türkiye, 26 Ocak 1995 tarih ve 4067 sayılı Kanunla 31.12.1994 tarihinden geçerli olmak üzere taraf olmuştur.¹⁰

2.4. 1996 WIPO TELİF HAKKI ANLAŞMASI VE İCRALAR VE FONOGRAMLAR ANLAŞMASI

Telif haklarıyla ilgili iki önemli milletlerarası anlaşma 1996 yılında kısaca WIPO olarak anılan Dünya Fikrî Mülkiyet Teşkilatı öncülüğünde karara bağlanmıştır. Bunlardan biri eser sahibinin haklarının internet ortamında çoğaltılması, yayılması ve paylaşılması fiille-riyle yoğun ihlâllerine karşı eser sahiplerinin himâyesini ve diğeri ise icralar ve fonogramlar üzerinde bağlantılı hak sahiplerinin telif haklarının internet ortamında korumasını amaçlar.

İlki Telif Hakları Anlaşması (*WIPO Copyright Treaty*), ikincisi ise İcralar ve Fonogramlar Anlaşması (*WIPO Performances and Phonograms Treaty*) olarak adlandırılır. Her ikisine bir- den “WIPO İnternet Anlaşmaları” da denilen bu metinler 20.12.1996 tarihinde Cenevre’de kabul edilerek Bern Sözleşmesinin 1971 Paris Metnine taraf ülkeler ile AB üye ülkelerinin katılımına açılmıştır. Türkiye WIPO Telif Hakları Anlaşması¹¹ ve WIPO İcralar ve Fonog-ramlar Anlaşmasına¹² 2007 yılında katılmıştır.

WIPO Telif Hakkı Anlaşmasının koruma konusunu (i) bilgisayar programları ve (ii) veri derlemeleri (veri tabanı) oluşturur. Bunlar üzerinde eser sahibinin (i) yayma, (ii) kiralama ve (iii) umuma iletim hakları özel olarak düzenlenmiştir. Koruma süresi 50 yıl olarak belirlenmiştir.

⁹ Ayrıntı için bkz. Mustafa Ateş, ‘Taklit ve Korsan Malların Uluslararası Ticareti ve GATT-TRIPs Anlaşmasının Bu Ticaretin Önlenmesine İlişkin Hükümleri’ *Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim* (Adalet Yayınevi 2016) 605-666.

¹⁰ Kanun Numarası: 4067, Kabul Tarihi: 26.01.1995, RG: 29.01.1995 – 22186.

¹¹ 02.05.2007 tarihli ve 5647 sayılı Kanunla katılmıştır. Bkz. WIPO Telif Hakları Anlaşmasına Katılmamızın Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 5647, Kabul Tarihi: 2.5.2007, RG: 8.5.2007-26516. Sözleşme metni için bkz. Karar Sayısı: 2008/13597, RG: 14.05.2008 – 26876.

¹² ibid.

WIPO İcracılar ve Fonogram Anlaşması ise, dijital ortamda şarkıcı, oyuncu ve fonogram yapımcılara ait ürünler üzerindeki (i) çoğaltma, (ii) kiralama, (iii) yayma ve (iv) umuma iletim haklarını düzenler. İcracılar için ayrıca manevi haklar da öngörülmüştür. Hakların korunması için 50 yıllık süre tanınmıştır.

2.5. TELİF HAKLARIYLA İLGİLİ DİĞER ANLAŞMALAR

Gerek eser sahibinin haklarıyla gerekse bağlantılı haklarla ilgili yukarıda zikredilenlerden başka uluslararası anlaşma ve sözleşmeler de mevcuttur. Bunlara örnek olarak 1971 Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi (UCC), Uydular Vasıtasıyla Program Sinyalleri Dağıtılması Hakkında 1974 Brüksel Sözleşmesi, Avrupa Televizyon Yayınları Sözleşmeleri gösterilebilir.¹³ Ele alınan konu bakımından Türkiye'nin taraf olduğu en önemli uluslararası anlaşmalar yukarıda kısaca temas edilenlerdir. O nedenle diğer anlaşmalar üzerinde durulmayacaktır.

Ancak Türkiye henüz tarafı olmasa da diğer anlaşmalardan son dönemde kabul edilmiş olması sebebiyle WIPO Görsel-İşitsel İcralar Pekin Anlaşması'na değinmekte fayda vardır. Bu Anlaşma WIPO öncülüğünde 2012 yılında sonuçlanıp yeterli sayı olan 30 ülkenin katılımı veya tasdiğiyle birlikte 28 Nisan 2020'de yürürlüğe girmiştir. Anlaşmayla tespit edilmiş görsel-ışitsel (*audiovisual*) icralar üzerinde icracı sanatçılara tanınmış mali ve manevi haklar düzenlenmiştir. Sinema eserleri gibi görsel-ışitsel icraların tespitleri üzerinde icracı sanatçılara (oyunculara) bunların; (i) çoğaltılması, (ii) yayılması, (iii) kiralanması ve (iv) kamuya erişilebilir kılınması hakları tanınmıştır. Anlaşma sanatçılara ayrıca tespit edilmemiş canlı icralarıyla ilgili; (i) yeniden yayın hariç olmak üzere radyo-televizyonla yayın hakkı, (ii) radyo-televizyon yayını için yapılan icralar dışında umuma iletim hakkı ve (iii) yapılan icraların tespiti hakkı tanımaktadır. Anlaşmaya göre icracılar, icralarının icracısı olarak tanınmalarını talep hakkı ve itibarlarına zarar verecek şekilde icralarının kullanılması ve değiştirilmesine itiraz şeklinde manevi haklara sahiptir. Anlaşma âkit taraflara hakları için Bern Sözleşmesi'nin 9(2) maddesinde olduğu gibi üç basamak testi kapsamında istisna ve kısıtlamalar koyabilmesine imkân vermektedir. 50 yıllık koruma süresi öngörülen Pekin Anlaşması'nda, anlaşmayla tanınan haklara sahip olma ve faydalanmanın herhangi bir formaliteye tabi tutulamayacağı da hüküm altına alınmıştır.

Pekin Anlaşması'na Nisan 2024 tarihi itibarıyla 43 devlet katılmış veya onay vermiştir. Türkiye ise bugüne dek Anlaşmaya katılım yönünde bir irade beyanında bulunmamıştır.

3. BERN SÖZLEŞMESİ ÖZELİNDE TELİF HAKKI HİMÂYESİYLE İLGİLİ TEMEL PRENSİPLER

3.1. GENEL OLARAK

Milletlerarası sözleşmelerin amacı telif haklarına küresel ölçekte etkili bir hukukî himâye sağlamaktır. Bunun için sözleşmelere fikrî haklar alanında asgarî koruma standartları konulduğu gibi ulusal ölçekte bu standartlara uygun düzenlemelerin yapılması

¹³ Telif hukuku alanında uluslararası anlaşmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ateş, Uluslararası Sözleşmeler (n 5) 515-552.

ve hakların bu standartlarda korunmasını temin için bir takım temel prensiplere de yer verilmektedir.

Bu prensipleri Bern Sözleşmesi bazında (i) asgarî haklar, (ii) ulusal işlem, (iii) otomatik koruma ve (iv) korumanın bağımsızlığı olmak üzere dört başlık altında mütâlaa etmek mümkündür.¹⁴ Asgarî haklar Bern Sözleşmesi'nin muhtelif maddelerine serpiştirilmiştir. Diğer prensipler ise 1971 yılında kabul edilip 1979'da revize edilen Paris Belgesinin 5. maddesinde düzenlenmiştir.

Mezkûr maddenin “Eser sahipleri, bu Sözleşme kapsamında korunan eserlerle ilgili olarak, işbu Sözleşmeyle özel olarak tanınmış haklar gibi menşe ülkesi dışındaki Birlik ülkelerinde, o ülkenin kanunlarının kendi vatandaşlarına tanımış olduğu mevcut veya ileride tanıyacakları haklardan da yararlanırlar” hükmünü içeren birinci fıkrası “ulusal işlem” prensibini yansıtır.

İkinci fıkranın “Bu haklardan yararlanma ve bunları uygulama herhangi bir formaliteye tabi olmayacaktır” şeklindeki ilk cümlesi “otomatik koruma” ilkesine ve “bu gibi yararlanma ve uygulama, eserin kaynak ülkesindeki mevcut korumadan bağımsız olacaktır” şeklindeki ikinci cümlesi “korumanın bağımsızlığı” prensibine işaret eder.

Bu prensipler TRIPs Anlaşması tarafından da teyit edilmiştir. Hatta bu güçlendirilmiş bir teyittir. Zira TRIPs'e göre Bern Konvansiyonundaki ulusal muamele, otomatik koruma ve korumanın bağımsızlığı ilkeleri, Bern Sözleşmesine taraf olmayan DTÖ üyelerini dahi bağlayıcıdır (md. 1/2 ve md. 3/1). TRIPs Anlaşması daha da ileri giderek bir DTÖ üyesinin başka herhangi bir ülkenin vatandaşlarına tanıdığı avantajların aynı zamanda tüm DTÖ üyelerinin vatandaşlarına da tanınması yükümlülüğü getirmiştir. Bu kabil uygulamalara “en ziyade müsaadeye mazhar devlet” veya “en çok kayırılan ülke muamelesi” denilir. Bu kurala göre “fikrî mülkiyet ürünleri üzerindeki hakların korunmasıyla ilgili olarak, bir üye tarafından, diğer bir ülkenin vatandaşlarına tanınan herhangi bir imtiyaz, muafiyet, fayda ya da ayrıcalık bütün diğer TRIPs üyelerinin vatandaşlarına derhal ve kayıtsız-şartsız olarak tanınacaktır” (md. 4).¹⁵

Bu başlık altında milletlerarası hukukun telif haklarının himâyesi için kabul ettiği asgarî haklar, ulusal muamele, otomatik koruma ve korumanın bağımsızlığı başlıkları altındaki dört temel prensibe Bern Sözleşmesi özelinde temas olunacaktır.

¹⁴ Bu prensiplerle ilgili bkz. Ateş, Uluslararası Sözleşmeler (n 5) 520-521; Mustafa Ateş, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması* (Seçkin Yayınevi 2003) 42-44.

¹⁵ Bir TRIPs üyesinin tanıdığı bu yükümlülük dışında kalan müsaade, imtiyaz, muafiyet ya da faydaların neler olduğu aynı maddede şu şekilde gösterilmiştir: (a) Uluslararası hukukî yardım anlaşmalarından kaynaklanan ya da genel nitelikte ve fikir mülkiyetinin korunması ile sınırlı olmayan yasa uygulaması; (b) Bern Sözleşmesi (1971) hükümlerine uygun şekilde tanınan ya da Roma Sözleşmesi'nin öngördüğü ulusal uygulama işlevi taşımayan ve bir başka ülkede kabul edilen uygulama; (c) Bu Anlaşmada öngörülme, sanatçılar, plak yapımcıları ve radyo ve televizyon kuruluşlarının haklarına ilişkin uygulama; (d) Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmasının yürürlüğe girmesinden önce (1.1.1995) yürürlükte bulunan fikir mülkiyetinin korunmasına ilişkin ve TRIPs Konseyi'ne bildirilmiş olan ve diğer üyelerin vatandaşlarına karşı katı ya da haksız bir ayırım oluşturmayan uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan uygulama.

3.2. ASGARÎ HAKLAR PRENSİBİ

3.2.1. Genel Olarak

Devletlerin fikrî mülkiyet kurallarını düzenleyen kanunlar genel olarak mülkîlik esasına dayanır. Her devlet bu hakları kendi hükümler alanı olan topraklarda kendi yasama organı tarafından kabul edilen yasalarla himâye eder. Kural olarak yabancıların hakları da bu çerçevede himâye görür. Ancak yukarıda sözü edilen türden milletlerarası anlaşma ve sözleşmelerle bir ülkede yabancılara o devletin milli hukukunun sağladığı ile aynı seviyede veya onların da fevkinde hukukî himâye temin edilebilmektedir. Bunu sağlayan prensiplerin başında “asgarî haklar” ilkesi gelir.

Asgarî haklar prensibi, bir Birlik devletinde yabancı telif hakkı sahiplerine sağlanan hukukî himâyenin belli bir seviyenin altında olmamasını ifade eder. Milletlerarası mevzuatla tanınmış bulunan telif hukukuyla ilgili hakların tamamı neredeyse “asgarî” seviyedir. Ancak taraf devletler milletlerarası mevzuatta belirtilenlerden daha üst seviyede hak ve hukukî himâye tanıma yetkisine sahiptir. Asgarî haklar prensibi, bir anlaşmaya taraf olan devlete, kendi ülkesinde bulunan anlaşmaya taraf diğer ülke vatandaşlarını hiç değilse o anlaşmayla tanınmış bulunan haklardan faydalandırma borcu yükler.

Bu yükümlülüğün kapsamına yalnızca anlaşmayla tanınan haklar değil koruma süreleri ve haklara getirilen tahdit ve istisnalarla ilgili minimum standartların kabulü ve tatbiki de dahildir. Buna göre her âkit devlet yabancıya ait eserleri, kendi ülkesinde anlaşmada öngörülenden daha kısa olmayan bir süreyle himâyeye mecburdur. Keza telif hakları için anlaşmada öngörülen zorunlu tahdit ve istisnalar, anlaşmaya taraf devletin ülkesinde de tatbik edilmek zorundadır.

Belirtmek gerekir ki milletlerarası sözleşmelerle kabul edilen asgarî haklar prensibi sadece yabancı hak sahiplerine yönelik olarak uygulanır. Bu prensibin kural olarak ulusal hukuk kapsamında himâye gören hak sahiplerine tatbiki zorunlu değildir. O nedenle bir âkit devlet kural olarak kendi vatandaşına asgarî haklar standardını uygulamaya mecbur olmadığı gibi, iç hukukuyla asgarî haklardan daha üstün standartları da benimseyebilir.

3.2.2. Bern Sözleşmesi’nde

Asgarî haklar Bern Sözleşmesinin 2.10.1979’da tadil edilen 24.07.1971 tarihli Paris Belgesinin 5. maddesinde “bu Sözleşme ile korunan eserler üzerinde yine bu Sözleşme ile özel olarak tanınmış haklar” şeklinde ifade edilmiştir. Asgarî hakların konusunu Sözleşmenin 2. maddesinde belirtilen fikir ve sanat mahsulleri oluşturur. Tarzı ve ifade şekli ne olursa olsun edebiyat, bilim ve sanat alanındaki her türlü eser Sözleşmenin 2(1) maddesi kapsamındadır.

Fikir ve sanat eserleri anılan maddede örnek kabilinden zikredilmiştir. Bern Birliği üyeleri mezkûr maddede belirtilen fikrî mahsullere kaideten “eser olarak” hukuken himâye sağlarlar. Zira maddenin 6. fıkrası “bu maddede zikredilen eserlerin, bütün Birlik ülkelerindeki koruma kapsamında olduğu ve bu korumadan eser sahibi ile haleflerinin faydalanacağı” hükmünü hâvidir. Sözleşmede üye devletlerce tanınması gereken haklarsa manevî ve malî haklar olmak üzere iki kategoride tanzim edilmiştir.

Eser sahibine tanınması mecburî manevî haklar mükerrer 6. maddede gösterilmiştir. Mezkûr madde uyarınca, malî haklarından bağımsız ve bu hakların devrinden sonra dahi eser sahibine, eseri üzerindeki bu statüsünü ileri sürmek ve eserin her türlü tahrifine, bozulmasına veya diğer değişikliklerine veya şeref veya itibarına zarar verebilecek her türlü küçük düşürücü fiillere itiraz hakkı tanınmaktadır. Maddenin bu hakların koruma süresi ve eser sahibinin ölümünden sonra kendilerine manevî hakları kullanma yetkisi tanınan kişilere ilişkin ikinci fıkrası hükmü de emredicidir.

Himâyesi gereken mali haklar Sözleşmenin 8 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Bunlardan tercüme hakkıyla ilgili 8. madde; eserlerin çoğaltma ve yayma haklarına dair 11. madde ve mükerrer 11. madde hükümleri; eserin işlenmesi, düzenlenmesi ve eserde yapılacak diğer değişikliklere izin verme hususundaki 12. madde; eserlerin sinematografik işlenmesine ve çoğaltılmasına ve bu şekilde işlenen ve çoğaltılan eserlerin dağıtımını ile işlenen ve çoğaltılan eserlerin umuma iletimine ve umumî mahallerde temsiline ilişkin haklar ve işleme eser niteliğindeki sinematografik eserlerin özgün eser gibi korunmasını öngören 14. madde emredicidir. Eserin yeniden satışından pay isteme hakkına dair mükerrer 14. madde üye devletin tercihine bağlıdır. Üye devletler edebiyat, bilim ve sanat eserleri üzerindeki emredici hükümlerden doğan münhasır nitelikteki mali hakları hukuken korumak zorundadırlar.

Ancak üye ülkelerce söz konusu malî haklara Sözleşmede izin verilen çekinceler, sınırlama ve istisnalar getirilebilir. Bunların 9/2. maddedeki üç basamak testine uygun olması gerekir. Sözleşmede istisna ve tahditlerin neler olabileceğine dair hükümler de yer almıştır. Bu bağlamda Paris (1971) Metni'nin ekinde yabancı eserlerin çevirisi ve çoğaltılmasıyla ilgili olarak gelişmekte olan ülkeler için özel istisnai imkânlar öngörmüştür. Çoğaltma ve tercüme haklarıyla ilgili Madde 2^{mük}, Madde 9(2), Madde 10(2), ve Madde 10^{mük} hükümleriyle “on yıl kuralı” olarak da adlandırılan Madde 30(2)(b) hükmü dahil olmak üzere eser sahibinin münhasır haklarına dair mevcut tahdit ve istisnalar genişletmiştir. Mesela Madde 30(2)(b) uyarınca yazar, eserin aslının ilk yayımından itibaren 10 yıllık süre zarfında üye devletlerden herhangi birinde, koruma talep edilen dilde bir tercümesini yayımlamaz veya yayımlatmaz ise, tercümeğe izin verme yetkisi sona erer. 10 yıllık süre dolduğunda koruma talep edilen dilde tercümeğe izin verme yetkisi sona erdiği için yazarından izin almaya gerek kalmadan herkes eseri tercüme edebilir.

Sözleşmenin hakların himâye süresinin eser sahibinin hayatı boyunca ve ölümünden sonra elli yıl devam edeceğini öngören 7. maddesi de emredicidir. Manevi hakların mali hakların korunduğu süre boyunca himâyesini öngören Mükerrer Madde 6/2 de emredicidir. Fotoğraf ve uygulamalı sanat eserleri için bu süre 25 yıldan aşağı olamaz (md. 7/4).¹⁶ Maddede belirtilen süreler asgarî sınırı gösterir; üye devletler daha uzun koruma süresi kabul edebilirler (md. 7/6). Nitekim AB ülkelerinde söz konusu süreler 70 yıl olarak belirlenmiştir. Türkiye 50 yıl olan koruma sürelerini AB Müktesebatına uyum sağlamak amacıyla 4110 sayılı Kanunla FSEK'te yapılan değişikliklerle 1995 yılında 70 yıla çıkarılmıştır.

¹⁶ Bununla birlikte WIPO Telif Hakları Anlaşması'nın 9. maddesinde “*Âkit Taraflar, fotoğraf eserleri konusunda Bern Sözleşmesi'nin 7(4) maddesi hükümlerini uygulamayacaktır*” denilmiştir.

3.2.3. Diğer Sözleşmelerde

1961 tarihli bağlantılı haklarla ilgili Roma Sözleşmesi de icracılar ve fonogram yapımcıları ile yayın kuruluşlarının bağlantılı hakları kapsamında tespit, çoğaltma, yayma, yayın ve tekrar yayın ve umumi mahallerde temsil gibi asgarî haklar tanımıştır. Bunlar korumanın konusunu oluşturan icralar, fonogramlar ve film yapımlarının mahiyetine uygun şekilde Bern Sözleşmesine benzer biçimde düzenlenmiştir. Özel koruma konuları üzerinde TRIPs ve WIPO Anlaşmalarında da bazı asgarî haklara yer verilmiştir.

Buna göre TRIPs Anlaşması telif haklarının himâyesine ilişkin Bern Sözleşmesi hükümlerine atfın yanı sıra (md. 9), bilgisayar programlarının ve derlemelerin (veri tabanlarının) telif hakkı kapsamında himâyesini öngörmüştür (md. 10).¹⁷ Anlaşmanın mezkûr hükümleri ile kiralama hakkını düzenleyen 11. maddesi, koruma süresiyle ilgili 12. maddesi ile sahte ve korsan eser ticaretiyle mücadele ve bu ticaretin önlenmesine¹⁸ dair Üçüncü Kısım hükümlerinin asgarî haklara ilişkin düzenlemeler olduğunu söylemek mümkündür.

WIPO Telif Hakları Anlaşması da TRIPs gibi Bern Sözleşmesi'ne atıfta bulunarak orada yer alan hakları saklı tutmak suretiyle (md. 1), dijital teknolojilere karşı eser üzerindeki telif haklarının himâyesini amaçlar. Anlaşmada bilgisayar programları ve veri tabanları Bern Sözleşmesi anlamında eser kabul edilerek, bunlar üzerindeki yayma, kiralama, umuma iletim hakları teminat altına alınmıştır. Ayrıca eserlerin dijital teknolojiler kullanılarak ihlâlinin önlenmesi için âkit devletlere teknolojik tedbirler alma yükümlülükleri tahmil edilmektedir. WIPO İcracılar ve Fonogramlar Anlaşması da fonogram ve icarlar üzerinde WIPO Telif Hakları Anlaşması gibi dijital teknolojilerle ilgili asgarî haklar tanımaktadır. Bu Anlaşmada icracılara ve fonogram yapımcılarına tanınmış bulunan haklar da taraf devletlerce himâyesi gereken asgarî haklardandır.

3.3. ULUSAL MUAMELE PRENSİBİ (NATIONAL TREATMENT RULE)

Bir anlaşmaya taraf devletin kendi vatandaşına uyguladığı muamelenin aynısını diğer üye devletlerinin vatandaşlarına da tatbik etmesine “ulusal muamele” denir.¹⁹ Bu kural gereğince bir milletlerarası sözleşmeye taraf olan devlet kendi vatandaşıyla o sözleşmeye taraf diğer ülke vatandaşı arasında ayrımcılık yapamaz. O nedenle bu prensip “ayrımcı muamele yasağı” ya da “eşit işlem kuralı” olarak da adlandırılır.

Nitekim Bern Sözleşmesinin 5(1) maddesinde eser sahiplerinin, Sözleşme kapsamında korunan eserleriyle ilgili olarak bu Sözleşmeyle özel olarak tanınmış haklar gibi menşe ülkesi dışındaki Birlik ülkelerinde, o ülkenin kanunlarının kendi vatandaşlarına tanımış olduğu

¹⁷ Bu konuda ayrıntı için bkz. Mustafa Ateş, ‘Copyright and Related Rights Protection Under the TRIPs Agreement’ *Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim* (Adalet Yayınevi 2016) 585-601.

¹⁸ Bu konuda ayrıntı için bkz. Ateş, Taklit ve Korsan (n 9) 605-658.

¹⁹ Bu konuda ayrıntı için bkz. Ulrich Loewenheim, ‘The Principle of National Treatment in the International Conventions Protecting Intellectual Property’ in: Liber Amicorum and Joseph Straus (eds), *Patents and Technological Progress in a Globalized World* (Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2009) 593-599.

mevcut veya ileride tanıyacakları haklardan da yararlandırılmaları öngörülmüştür.²⁰ Madde 5'in 1. fıkrası haklardan yararlanmayla ilgili ulusal muameleyi düzenlemiştir. 5. maddenin 3. fıkrası menşe ülkede himâyenin iç hukukla düzenleneceğini, ancak eser sahibinin bu Sözleşmeyle korunan eserin menşe ülkesinin vatandaşı olmaması halinde, eser sahibinin o ülkede, o ülkenin vatandaşı olan eser sahipleri ile aynı haklardan yararlanacağı hüküm altına alınmıştır.

Görüldüğü gibi Bern Sözleşmesi'ne taraf bir ülkenin vatandaşı, aynı Sözleşmeye taraf başka bir ülkede koruma talep ettiği takdirde, korumanın talep edildiği ülke, talepte bulunan eser veya hak sahibine kendi vatandaşı gibi muamele etmek zorundadır; yabancıyı kendi vatandaşından ayrı tutamaz. Ancak Sözleşme hükümlerinin tatbiki bakımından üye devlet yanında “menşe devlet” veya “kaynak ülke” kavramına büyük önem atfedilmiştir.²¹ Sözleşme menşe devletin tespitinde eserin ilk yayımlandığı yeri esas kabul etmiştir. Buradaki “yayımlamayı” geniş yorumlamak ve “aleniyet” olarak anlamak gerekir. Çünkü fikir ve sanat ürünü çoğaltılarak elde edilen nüshaların dağıtılması suretiyle kamuya sunulması dışında başka yöntemlerle de umuma arz edilebilmektedir. Bu sebeple eserin yayımlanması ve yayım dışındaki herhangi bir yöntemle ilk kez umuma arzı suretiyle aleniyete kavuştuğu ülke her nere ise “menşe devlet” veya “kaynak ülke” orasıdır. Ancak Sözleşmenin 5. maddesinin 4. fıkrasına göre “menşe devlet” ile kastedilen; eserin ilk defa yayımlandığı (umuma arz edildiği) Bern Birliğine üye devlettir.

Zira fikir ve sanat eserleri, onu meydana getiren kimsenin vatandaşı bulunduğu devletin dışında bir ülkede de yayım veya başka bir yolla aleniyete intikal edebilir. Örneğin bir Alman vatandaşı eserini ilk önce Fransa'da yayımlayabilir. Bu gibi hallerde kaynak ülke Almanya yani yazarın mensubu olduğu devlet değil, ona ait eserin ilk defa kamuya bulunduğu yer olan Fransa'dır. Bir eserin eşzamanlı olarak birden fazla Bern Ülkesinde yayımlanması veya İlk defa Bern ülkesi olmayan bir devlette yayımlanması da söz konusu olabilir. Bu gibi hallerde yaşanacak tereddütlerin izalesi için “menşe devlet” tabiri ile anlaşılması gerekenin ne olduğu Sözleşmenin 5(4) maddesinde özel olarak tarif edilmiştir.

Buna göre; eserin ilk defa bir Bern Birliği ülkesinde yayımlanması durumunda, kaynak ülke o ülkedir. Eser koruma süreleri farklı olan birden çok Birlik ülkesinde aynı anda yayımlandığı takdirde kaynak ülke, mevzuatıyla en kısa koruma süresini benimsemiş olan ülkedir. Eserin Birlik dışındaki bir ülkeyle bir Birlik ülkesinde eşzamanlı yayımlanması halinde ise kaynak ülke, eserin yayımlandığı Birlik ülkesidir. Sinema eserlerinde kaynak ülke özel olarak tanımlanmış olup, kural olarak yapımcının ikametgâhı veya çalışma merkezinin bulunduğu Birlik ülkesi kaynak ülkedir. Birlik ülkelerinin birinde yapılan mimari eserlerin kaynak ülkesi ise o ülkedir.²²

²⁰ Bern Sözleşmesinde ulusal muamele konusuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. David Vaver, ‘The National Treatment Requirements of the Berne and Universal Copyright Conventions [Part 1]’ (1986) 17 (5) International Review of Industrial Property and Copyright Law 577-607.

²¹ Brian Fitzgerald, Samsung Xiaoxiang Shi, Cheryl Foong and Kylie Pappalardo, ‘Country of Origin and Internet Publication: Applying the Berne Convention in the Digital Age’ (2011) Nigerian Institute of Advanced Legal Studies (NIALS) Journal of Intellectual Property (NJIP) 38-73.

²² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ricketson ve Ginsburg (n 1) 278 ff.

Bern Sözleşmesi yayımlanmamış eseri de himâye eder. Yayımlanmamış eser bakımından kaynak ülke, eser sahibinin vatandaşı bulunduğu Bern Birliği ülkesidir. Keza Birlik Üyesi vatandaşına ait eserin ilk defa Birliğe üye olmayan herhangi bir devlette yayımlanmış olması halinde de eser sahibinin kendi ülkesi kaynak ülke sayılır.

TRIPS Anlaşması ise, bu anlaşmanın bütün üyelerce uygulanmasını öngörmektedir (md. 1/1). Anlaşmanın 3(1) maddesinde de açıkça, TRIPs Üyelerinin diğer üye devlet vatandaşlarına, milletlerarası sözleşmelerden doğan istisnalar haricinde, kendi vatandaşları hakkındaki tatbikattan daha az bir koruma öngöremeyeceği hükme bağlanmıştır. Buna göre “*Her üye, diğer üyelerin vatandaşlarına, Paris Sözleşmesi (1967), Bern Sözleşmesi (1971), Roma Sözleşmesi ya da Entegre Devrelere İlişkin Fikrî Mülkiyet Andlaşması ile öngörülen istisnalar dışında, fikrî mülkiyetin korunması ile ilgili olarak, kendi vatandaşları hakkındaki uygulamadan daha az bir koruma öngörmez. Bu yükümlülük icracılar, plak yapımcıları ve radyo-televizyon kuruluşları bakımından sadece bu Andlaşmada öngörülen haklar için uygulanır.*”

Dahası TRIPs; bir üye devletin başka bir ülkeye “en ziyade müsaadeye mazhar millet” (*most favored nation*) tatbikatının bu Anlaşmaya taraf ülkelere tatbiki yükümlülüğü de getirmektedir. Buna göre; fikri mülkiyetin korunması ile ilgili olarak, bir üye devlet tarafından, diğer bir ülkenin vatandaşlarına tanınan herhangi bir öncelik, yarar, bağışıklık yahut imtiyaz bütün diğer üye devletlerin vatandaşlarına derhal ve şartsız tanınacaktır (TRIPs 4/1).

3.4. OTOMATİK KORUMA

Aslında bu prensip, ulusal muamelenin herhangi bir formaliteye bağlı olmadan yabancıya tatbiki suretiyle sağlanan korumayı ifade eder.²³ Otomatik koruma ilkesi gereğince eserin meydana getirilmesiyle birlikte hukukî himâye otomatik olarak kazanılır. Bu prensip eserin bir sicile tescili ve bir mercie tevdi ya da esere işaret, bandrol, hologram vb. bir sembol koyma mecburiyeti gibi formalitelere tabi tutulmaksızın hakların himâyesini öngörür. Zira telif hakkına konu bir ürün üzerinde hak sahipliği eserin vücuda getirilmesiyle birlikte kendiliğinden (*ipso jure*) iktisap olunur. İktisabıyla birlikte telif hakkı himâyesi, tescil, tevdi veya başka herhangi bir formaliteye gerek kalmadan elde edilir.²⁴

Herhangi bir formaliteye tabi olmaksızın himâyenin temel prensibi açıkça Bern Sözleşmesinin 5(2) maddesinde yer almıştır. Bu prensip bağlantılı hak himâyesi bakımından da geçerli olup, telif hakkıyla ilgili diğer uluslararası anlaşmalarda da ifadesini bulmuştur. Örneğin TRIPs Anlaşmasının 9(1) maddesi ve WIPO Telif Hakları Anlaşmasının 1(4) maddesi bu ilkeyi düzenler.

Bağlantılı haklarla ilgili 1961 Roma Sözleşmesi fonogramlar için hak sahibinin ismi ve ilk yayın yılının yanında (P) sembolünün bulundurulmasını öngörmüştür (md. 11). Buna mukabil WIPO İcraçılar ve Fonogram anlaşmasında, hakların kullanılması ve korunmasının herhangi bir formaliteye tabi olmadığı hükme bağlanmıştır (md. 20).

²³ Chris Dombkowski, ‘Simultaneous Internet Publication and the Berne Convention’ (2013) 29 (4) Santa Clara High Technology Law Journal 643, 646.

²⁴ Bu konuda bkz. Mustafa Ateş, ‘Fikir ve Sanat Eserlerinde Tescil, Tevdi ve İşaret Koyma Gibi Formalitelerin Hukukî Mahiyeti’ *Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim* (Adalet Yayınevi 2016) 485-511.

Ülkelerin hukuk sistemlerine bakıldığında genellikle *formalitesiz koruma* ilkesine hâlel gelmeksizin gönüllü kayıt ve tescil sistemleri öngörüldüğü görülmektedir. Gönüllü kayıt ve tescil sistemleri ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği gibi bunların işleyişi ve hukukî etkileri bakımından da çeşitlilik göstermektedir. Türkiye’de FSEK’in 13. maddesiyle bazı eserler için mecburî olsa da, kural olarak hak ihdasını amaçlamayan ancak hakların etkili himâyesine hizmet eden bir kayıt ve tescil sistemi benimsenmiştir.²⁵

3.5. KORUMANIN BAĞIMSIZLIĞI

Korumanın bağımsızlığı, Bern Sözleşmesi kapsamındaki himâyenin, menşe devlette yani eserin ilk kez ortaya çıktığı ülkede mevcut olan korumaya bağlı olmamasını ifade eder. Çünkü Bern Birliğine üye devletler, kendi ülkelerindeki telif haklarına tanınan korumanın aynısını kural olarak yabancılara ait eserlere de tatbik ederler. Bunun sebebi, Bern Sözleşmesi kapsamındaki himâyenin, kural olarak eserin ortaya çıktığı (kaynak) ülkede mevcut olan korumaya bağlı olmamasıdır.

Buna göre fikir ve sanat eserleri, kaynak ülkede himâye sağlanıp sağlanmadığına ve hangi ölçüde sağlandığına bakılmaksızın sözleşmeye taraf diğer bir ülkedeki daha avantajlı hukukî himâyeden yararlanabilmektedir. Buna “bağımsız koruma” denilmektedir ki, Sözleşmenin 5(2) maddesinde bu haklardan yararlanma ve kullanılmanın herhangi bir formaliteye tabi olmayacağı belirtildikten sonra; “bu türden bir yararlanma ve bu türden bir kullanımın eserin menşe devletindeki himâyenin varlığından bağımsız olacağı” ifade edilmiştir.

Korumanın bağımsızlığı, hakların menşe ülkede korunup korunmamasından bağımsız olmasını ifade ettiğine göre, yabancı bir esere sağlanan himâyenin düzeyi ve eser sahiplerinin haklarını himâyesine yönelik teminat talep etme yolları, korumanın uygulandığı ülke hukukuna göre belirlenir. Nitekim 5. maddenin 2. fıkrasının ikinci cümlesinde ise “Sonuç olarak, bu Sözleşmenin hükümleri dışında, korumanın kapsamı ve eser sahibine haklarını korumak için sağlanan telafi yollarının, yalnızca korumanın talep edildiği devletin kanunlarına göre belirleneceği” belirtilmiştir.

Örneğin bazı hallerde sözleşmeye taraf bir devlet, eserin sözleşmedeki asgarî süreden daha uzun bir süre korunması kuralını benimsemiş olabilir. Bu durumda eser Bern Sözleşmesindeki asgarî koruma süresine değil, koruma talep edilen ülkenin kanunundaki daha uzun süre himâye elde edebilir. Bununla birlikte, bir âkit devletin Sözleşmede öngörülenden daha uzun bir koruma süresi sağlaması ve eserin menşe ülkede himâyenin sona ermesi durumunda, menşe ülkedeki himâye sona erdiğinde koruma reddedilebilir. Zira Madde 7(8) uyarınca her durumda sürenin korumanın talep edildiği ülke mevzuatı ile düzenlenmesi gerekiyorsa da; bu ülke mevzuatında aksine bir hüküm bulunmadıkça söz konusu süre, eserin kaynak ülkesinde belirlenen süreden daha fazla olamaz.

²⁵ Bu konuda bkz. Mustafa Ateş, *Fikrî Haklarla İlgili Hukukî İşlemler FSEK m. 48-65* (Seçkin Yayınevi 2023) 370-372, 409-413.

4. TELİF HAKKI HİMAYESİYLE İLGİLİ TEMEL PRENSİPLERİN ULUSAL HUKUKLARA ETKİSİ

Milletlerarası anlaşmalara konulmuş olan asgarî haklar, ulusal muamele, otomatik koruma ve korumanın bağımsızlığı prensipleri, yukarıda yapılan izahattan da görüldüğü veçhile büyük ölçüde himâyenin talep edildiği devletteki yabancı ülke vatandaşlarının menfaatlerinin himâyesine hizmet eder. Zira milletlerarası sözleşmelerde düzenlenen asgarî haklardan yararlanma yetkisi kural olarak yalnızca yabancı ülke vatandaşlarına tanınmıştır. Bahse konu mevzuatın asli amacı, yabancı ülkede bulunan bir âkit devlet vatandaşının haklarının himâyesinin teminidir.

Asgarî haklar gibi ulusal işlem, otomatik koruma ve bağımsız koruma prensiplerinin kabulünün temelinde de aynı mülâhaza bulunmaktadır. Nitekim bir fikir ve sanat eseri sahibinin kendi devletinden o ülkede tanınmamış bir hakkın Bern Sözleşmesi'ne göre asgarî haklardan olduğunu ileri sürerek korumasını talep edemeyeceği ileri sürülmüştür.²⁶ Uluslararası sözleşmelerde asgarî haklardan sadece yabancıların istifade edebilecek olması, üye devletleri, vatandaşlarının yararlanacağı hakları, uluslararası mevzuatla tanınan hakların seviyesinin altına düşürmemeye icbar eden bir etkiye sahiptir.²⁷ Dolayısıyla milletlerarası sözleşmede yer alan prensipler, bir yönüyle o sözleşmeye taraf yabancı devlet vatandaşını koruma amacını taşıyor olsa da, dolaylı olarak anlaşmaya taraf devletlerin fikrî mülkiyet haklarının himâyesine ilişkin milli normları arasında yakınsamaya yol açarak, fikrî mülkiyet alanındaki mevzuatları yeknesaklaştırma gibi bir tesir icra etmektedirler.

Nitekim Türkiye, 1995 yılında AB ile imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması ile AB'nin fikrî mülkiyet haklarına ilişkin müktesebatına uyum sağlamanın yanı sıra, AB'nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmelere taraf olmayı da taahhüt etmiştir. Bunun sonucu olarak taraf olunan uluslararası hukuk normlarındaki asgarî hakları 1995 yılı ve sonrasında kabul edilen yasalar veya yasa değişiklikleriyle iç hukukuna iktibas etmiştir. Bugün fikir ve sanat hukuku alanında Bern, Roma, TIPS veya WIPO Sözleşmelerinde öngörülmüş bulunan asgarî hakların büyük ölçüde FSEK'e ithal edildiğini söylemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle FSEK milletlerarası hukukun benimsediği asgarî hakların düzeyinin altında değildir.

Ancak Tekinalp'in de ifade ettiği gibi, gelecekte ortaya çıkabilecek bir farklılıktan ya da yerli hukuk uygulamasında bugün bazı haklara uluslararası hukuktakinden farklı bir anlam yüklenmesinden dolayı Türk vatandaşları zarar görebilir.²⁸ Bu sebeple FSEK'e marka, tasarım ve patent gibi sınai mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin mülga KHK'lerde olduğu üzere, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre yürürlüğe konulmuş bulunan uluslararası anlaşma hükümlerinin FSEK hükümlerinden daha elverişli olmaları halinde anlaşmalar-daki elverişli hükümlerin kendilerine doğrudan tatbikini talep edebileceklerine dair hüküm konulmasında yarar vardır. Aksi takdirde Türkiye'de bulunan bir yabancı herhangi bir uyumsuzlukta Türk Mahkemesinden kendisi için daha avantajlı milletlerarası hukuk kuralının tatbikini talep edebilecek iken, davaya bakan mahkemenin mensubu bulunduğu ülkenin

²⁶ Ünal Tekinalp, *Fikrî Mülkiyet Hukuku* (5. basım, Vedat Kitapçılık 2012) 54.

²⁷ ibid 64.

²⁸ ibid 65.

vatandaşı kendisi için dezavantajlı milli hukukun öngördüğü telafi şekline boyun eğmek zorunda kalacaktır.

Ancak, telif haklarının mahiyeti itibarıyla temel insan hakları arasında olduğu dikkate alındığında Türk vatandaşının kendi ülkesi içerisinde Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmadaki daha avantajlı kuralın mevcut hak arama mekanizmaları dâhilinde tatbikini talep etmesinin mümkün olduğunu söylemek de mümkündür. Zira Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasına göre “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.*” Aynı şekilde bu türden bir farklı muamelelere maruziyetten dolayı bireysel başvuru yoluyla da hak aranmasının mümkün olduğun kanaatindeyiz.²⁹

5. SONUÇ

Fikrî mülkiyeti koruyan ulusal normların tatbikinin ait bulunduğu devletin topraklarıyla sınırlı olması, ülke hudutlarını kolayca aşma kabiliyetine sahip fikir ve sanat eserlerinin de dahil olduğu fikrî mülkiyete konu mal ve hizmetlerin başka ülkelerde hukukî himâyeden mahrum kalmasına sebep olmuştur. Hakların başka ülkelerde de korunması için devletler iki veya çok taraflı anlaşmalar yapma yoluna gitmiştir. İlim, edebiyat ve sanat eserleri üzerindeki hakların küresel ölçekte himâyesiyle ilgili ilk milletlerarası sözleşme 1886 yılında kabul edilen Bern Sözleşmesi'dir. Daha sonra 1961 tarihli Roma Sözleşmesi, 1994 tarihli TRIPs Anlaşması ve 1996 tarihli WIPO internet anlaşmaları da gelişen iktisadi, sosyal ve kültürel hayatın ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı ihtiyaçlara göre tasarlanan milletlerarası hukuk metinleridir.

Başta Bern Sözleşmesi olmak üzere milletlerarası anlaşmalarda âkit devlet vatandaşlarının yine anlaşmaya taraf başka ülkelerdeki telif haklarının etkili bir biçimde himâyesi için bazı temel prensiplere yer verilmiştir. Telif hukuku alanında bu prensipler Bern Sözleşmesi özelinde asgarî haklar, ulusal muamele, otomatik koruma ve korumanın bağımsızlığı başlıkları altında sıralanmaktadır.

Asgarî haklarla ilgili olarak Bern Sözleşmesi'nin 5/1. maddesinde; eser sahiplerinin, bu Sözleşme ile korunan eserler konusunda, bu Sözleşme ile özel olarak verilen haklarda olduğu gibi kaynak ülke dışındaki Birlik ülkelerinde, bu ülkelerin kanunları ile kendi vatandaşlarına tanıdıkları mevcut veya ileride tanıyabilecekleri haklardan yararlanacağı ifade edilmiştir. Mezkûr hükümde geçen “bu sözleşme ile özel olarak verilen haklar” tabiri, anlaşmaya taraf diğer ülke vatandaşına ait olup anlaşmanın âmir hükümleri gereğince üye devletlerin korumaya mecbur buldukları hakları ifade eder.

Minimum standartlar niteliğindeki bu türden hak ve menfaatler için “asgari haklar” terimi kullanılır. Bunlar, âkit her devletin Sözleşme mücibince ulusal mevzuatıyla tanımak zorunda bulunduğu malî ve manevî hakları ifade eder. teknik bir tarif yapılacak olursa; Bern

²⁹ Bu konuda ayrıntı için bkz. Mustafa Ateş, ‘Fikrî Hakların Anayasal Himâyesi Üzerine Notlar’ Prof. Dr. Burhan Kuzu'nun Anısına Armağan (On İki Levha Yayıncılık 2023) 921-956.

ve Roma Sözleşmeleri ile TRIPs ve WIPO İnternet Anlaşmalarında öngörülmüş olup da, bu Sözleşme veya Anlaşmalar uyarınca taraf devletlerin kendi iç hukuklarıyla da kabul etmek ve tanımak zorunda bulunduğu haklara “asgarî haklar” denilir. Dolayısıyla bir milletlerarası sözleşmeye taraf olan devlet, o sözleşmede emredici mahiyette düzenlenen hakları tanımak ve bu haklar için hukukî himâyeye sağlamak zorundadır.

Bern Sözleşmesi veya telif haklarının korunmasıyla ilgili diğer uluslararası sözleşmelerde yer verilen ulusal muamele, otomatik koruma ve korumanın bağımsızlığı prensiplerinin ana hedefi aslında bir üye devlet vatandaşı için yabancı bir ülkede asgarî haklarının hukukî himâyesine hizmet etmektedir. Anlaşmaya taraf devlet, bir âkit devlet vatandaşı ile kendi vatandaşı arasında ayrımcılık yapamaz. Keza asgarî haklardan yararlanma ve bunların uygulanması o ülkede herhangi bir formaliteye tabi tutulamaz. Buna göre bir ülkede hakların iktisabı veya himâyesi için eserlerin hususî bir sicile tescili ulusal kanunla zorunlu olsa bile, hukukî himâyeye için bu şartları sağlaması yabancı eser sahibinden talep edilemez. Bu gibi faydalanma ve uygulamalar, eserin menşe ülkesindeki mevcut korumadan bağımsız olmak zorundadır. Hakların korunması için talepte bulunulan ülke mevzuatı, menşe ülke mevzuatına göre daha avantajlı bir himâyeye sağlıyorsa, kural olarak kaynak ülke mevzuatına göre değil o ülkenin daha avantajlı mevzuatına göre koruma sağlanacaktır.

Milletlerarası sözleşmelerde yer alan prensipler, âkit devletler için uyulması mecburi kurallardan oluşur ve bunları diğer üye devletlerin vatandaşlarına tatbik etmek zorundadırlar. Şayet ulusal mevzuat milletlerarası standartları karşılamıyorsa, kendi vatandaşına yabancıya göre daha elverişsiz bir koruma sağlamak gibi bir durumla karşılaşacaktır. Bu duruma düşmek istemeyen devletler, kendilerini, ulusal telif hukuku mevzuatlarını uluslararası kurallara uyumlaştırmaya mecbur hissedeceklerdir. Bunun neticesinde bir yandan ulusal koruma standartlarında iyileşme sağlanırken diğer yandan ulusal mevzuatlar arasında kendiliğinden bir yakınsama ve yeknesaklaşma gerçekleşmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ateş M., ‘Fikrî Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye’, *Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim* (Adalet Yayınevi 2016) 515-552. (“Uluslararası Sözleşmeler”)
- Ateş M., ‘Copyright and Related Rights Protection Under the TRIPs Agreement’, *Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim* (Adalet Yayınevi 2016) 585-601.
- Ateş M., *Fikrî Haklara İlişkin Hukukî İşlemler* (2. basım, Seçkin Yayınevi 2023). (“Hukukî İşlemler”)
- Ateş M., *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması* (Seçkin Yayınevi 2003). (“Kapsam ve Sınırlar”)
- Ateş M., ‘Fikir ve Sanat Eserlerinde Tescil, Tevdi ve İşaret Koyma gibi Formalitelerin Hukukî Mahiyeti’ *Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim* (Adalet Yayınevi 2016) 485-511.
- Ateş M., ‘Fikrî Hakların Anayasal Himâyesi Üzerine Notlar’ *Prof. Dr. Burhan Kuzu’nun Anısına Armağan* (Oniki Levha Yayıncılık 2023) 921-956.
- Ateş M., ‘Taklit ve Korsan Malların Uluslararası Ticareti ve GATT-TRIPs Anlaşmasının Bu Ticaretin Önleneğine İlişkin Hükümleri’ *Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim* (Adalet Yayınevi 2016) 605-666. (“Taklit ve Korsan”)
- Blakeney M., *The International Protection of Industrial Property: From the Paris Convention to the TRIPS Agreement* (WIPO/IP/CAI/1/03/2 2003).

- Dombkowski C., 'Simultaneous Internet Publication and the Berne Convention' (2013) 29 (4) *Santa Clara High Tech. L.J.*, 643-674.
- Fitzgerald B., Xiaoxiang Shi S., Foong C. and Pappalardo K., 'Country of Origin and Internet Publication: Applying the Berne Convention in the Digital Age' (2011) *Nigerian Institute of Advanced Legal Studies Journal of Intellectual Property*, 38-73.
- Gervais D., *The TRIPS Agreement: Negotiating History* (Sweet & Maxwell 2012).
- Loewenheim U., 'The Principle of National Treatment in the International Conventions Protecting Intellectual Property' in Liber Amicorum and Joseph Straus (eds), *Patents and Technological Progress in a Globalized World* (Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2009), 593-599.
- Ricketson S. and Ginsburg J. J., *International Copyright and Neighbouring Rights - The Berne Convention and Beyond*, Vol. I & II (2nd edn, Oxford University Press 2006).
- Ricketson S., *The Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works: 1886-1986* (Kluwer 1987).
- Stewart S. M., *International Copyright and Neighbouring Rights*, (2nd edn, Butterworths 1989).
- Tekinalp Ü., *Fikri Mülkiyet Hukuku* (5. basım, Vedat Kitapçılık 2012).
- Vaver D., 'The National Treatment Requirements of the Berne and Universal Copyright Conventions [Part 1]', (1986) 17 (5) *International Review of Industrial Property and Copyright Law* 577-607.
- WIPO, *Guide To The Berne Convention For The Protection Of Literary And Artistic Works (Paris Act, 1971)* (Geneva 1978).